

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Received: 15.05.2025

Kabul / Accepted: 21.06.2025

Kitap Tanıtımı / Book Review

DOI: 10.55666/folklor.1699909

KENT VE MEDYA ORTAMLARINDA ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Demet ÖZDEMİR*

Avcı, Cevdet (2021). *Kent ve Medya Ortamlarında Âşıklık Geleneği-Ozan Ali Dağcı*. Ankara: Grafiker Yayınları ISBN: 978-625-7305-43-3, 374 sayfa

*, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halkbilimi ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: sdu_demet@hotmail.com ORCID: 0009-0003-7096-9327

Türk kültür varlığının önemli bir bölümünü oluşturan âşıklık geleneği ve bu geleneğin temsilcileri olan âşıklar, çağlar süren deneyimlerden geçerek taşıdıkları sözlü kültür unsurlarının hem üreticileri hem de taşıyıcılarıdır. Bu gelenek, kendine özgü icra töresi, geleneğe dayalı yapısı, âşık olmak ve âşıklığı sürdürmek için uyulması gereken kuralları olan bir gelenektir (Artun, 2012: 452).

Âşık edebiyatı temsilcileri; sanatsal ürünlerini başlangıçta köy odaları, düğünler, pazar yerleri ve panayırlar, kahvehaneler gibi sınırlı ortamlarda icra ederken köyden kente göçle birlikte şehir ortamı ve sosyal medyanın da işin içerisine girmesiyle daha geniş alanlarda sanatlarını icra etme imkânı bulmuştur. Âşıklık geleneği ürünleri bu âşık tipiyle birlikte yeni bir değişim ve dönüşüm içine girmiş; sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında kitlelerle buluşmaya başlamıştır. Şehir kültürüyle beslenen âşıklar; elbette ki bu değişimden nasibini almış, ürünlerini de o bağlamda üretmiş ve icra etmiştir (Özdamar, 2024: 19-29).

Bilindiği üzere 21. yüzyılda birçok alanda olduğu gibi iletişim alanında da büyük değişim yaşanmıştır. Teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler her şeyden önce iletişim alanında kendini göstermekte ve toplumda varlığını hissettirmektedir. Medya, kültürün ulusal ve uluslararası düzeyde bireylere ulaştırılması noktasında önemli bir görev üstlenmektedir (Kocadaş, 2005: 1). Çeşitli sebeplerde kırsaldan kente göç eden bireyler arasında tabii olarak âşıklar da vardır ve âşıklar bir yandan yaşadıkları ekonomik sorunları çözmek için uğraşırlarken diğer yandan da yeni yerleştikleri kentin kültürüne uyum sağlamaya çalışmışlardır. Bu yeni ortam âşıkların icra/performanslarını da etkilemiş ve geleneksel icra mekânlarının yanına yeni icra ortamları eklemeyi denemişlerdir (Özdamar, 2024: 47). Bu değişim, âşıkların ve onların üretimlerini de etkilemiş, böylece âşıklık geleneği incelemelerini “medya ve kültür ilişkisi” bağlamında değerlendirme gereksinimi duyulmuştur.

Bu yaklaşım ve bakış açısıyla ortaya çıkan çalışmalardan biri *Kent ve Medya Ortamlarında Âşıklık Geleneği: Ozan Ali Dağcı*’dır. Cevdet Avcı’nın kaleme aldığı ve 2021’de, Grafiker Yayınları tarafından yayımlanan bu çalışmada âşıklık geleneğinin kent ortamı ve medyadaki durumu ele alınmıştır. Kitap “Ön Söz”, “Kısaltmalar”, “Giriş”, “Sonuç”, “Kaynaklar”, “Dizin”, “Sözlük” ve “Ekler” kısımları ile dört bölümden oluşmaktadır.

Kitabın “Ön Söz” (s. 9-10) kısmında bu kitabın hangi amaçla hazırlandığı belirtilmiş, Ozan Ali Dağcı’nın neden sanatçı tipi olarak incelendiği üzerinde durulmuş; “Kısaltmalar” (s. 11) kısmında kitapta geçen kısaltmalar dizini belirtilmiştir.

Kitabın “Giriş” (s. 13-17) kısmında âşıklık geleneği ve bu geleneğin temsilcilerinin İslamiyet öncesi dönemden başlayarak belirli yüzyıl aralıklarında gelişim ve değişimi aktarılmış, bu değişimin kent ve medya ortamlarına bağlı olarak âşıklık geleneği ve sanatçı tipi konusundaki genel yaklaşımı ortaya koyulmuştur. Ayrıca bu değişim dinamiklerine bağlı olarak çalışmada yer alan Ozan Ali Dağcı, 21. yüzyıl örneklerinden biri kabul edilmiş, kent ve medya ortamının her ikisini de deneyimleyen ozanın sanatını nerelerde icra ettiğine kısaca yer verilmiştir.

“Kent ve Medya Ortamlarında Âşıklık Geleneği” adlı birinci bölümde (s. 19-101) ilk olarak âşıklık geleneğini ortaya çıkaran sosyo-ekonomik ve kültürel boyut ele alınmış ayrıca sözlü kültür, göç ve din etkenleri üzerinde durulmuştur. Âşık tarzı kültür ve edebiyatın şekillenmesinde konar-göçer hayat ve sözlü kültürün üretici/yaratıcı estetik dünyasına değinilmiş bununla birlikte sosyo-ekonomik yaşam şartlarının değişmesiyle oluşan kültürel hareketlilikte âşıklık geleneği ve sanatçı tipinin payını aldığı ifade edilmiştir. Son olarak Türklerin İslamiyet’le birlikte şekillenen dinsel kimliğinin âşıklık geleneği ve sanatçı tipinin oluşumunu nasıl etkilediğine ve önemine vurgu yapılmıştır. Daha sonra âşıklık geleneğinin teşekkülü ve sosyo-kültürel zemini hakkında bilgi verilmiş, âşıklık geleneğinin teşekkülü açıklanırken birçok yazarın görüşlerine de yer verilerek bu bağlamda gelenekte âşığı belirleyici unsurların neler olduğu açıklanmıştır. Ardından “Âşıklık Geleneğinde Sanatçı Tipi ve Adlandırmalar” başlığı ile özellikle sözlü ortam, düşünme ve aktarım kalıpları çerçevesinde gelenek temsilcilerinin adlandırmaları ve bunu etkileyen faktörler belirtilmiştir. Daha sonra ise “Kent ve Kültür Ortamlarında Âşıklık Geleneği” başlığı ile kısaca kentlerin doğuşu, kent-kültür ilişkisi ve bunun yarattığı sosyo-kültürel sonuçlar üzerinde durulmuştur. Âşıklık geleneğinin kent ortamında geçirmiş olduğu dönüşüm süreçleri ve geleneğin temsilcisi olan sanatçı tipinin değişimi ele alınmıştır. Sonraki kısım olan “Medya ve Kültür: Medya

Ortamında Âşıklık Geleneği” başlığı ile öncelikle medya kültürü hakkında bilgi verilmiş (yazılı medya, radyo, sinema ve televizyon, bilgisayar-mobil cihazlar ve internet medyası) medya-kültür arasındaki ilişki ana hatlarıyla ele alınmış daha sonra medya ortamında âşıklık geleneği ve sanatçı tipi değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede de görüldüğü üzere âşıklık geleneği ürünleri ve ozan/âşık tipi sanatçıların medya kültürü içerisindeki görünürlüğü artmış ve gelenek yeniden popülerleşme sürecine girmiştir.

“Kent ve Medya Ortamlarında Bir Sanatçı Tipi Ozan Ali Dağcı” adlı ikinci bölümde (s. 103-122) Ozan Ali Dağcı’nın hayatı hakkında bilgiler verilmiş; doğumu, eğitimi ve meslek hayatı, yetiştiği sosyo-kültürel çevre bağlamında kent ve elektronik kültür ortamının sanatçı yaratıcılığına etkisi incelenmiştir. Daha sonra ozanlığı/âşıklığı kapsamında; şiir yazmaya başlaması, mahlası ve etkilendiği gelenek çevresi, âşık müziği ve Ozan Ali Dağcı’nın müzikal kimliği üzerinde durulmuş ve son olarak Ozan Ali Dağcı’nın âşıklık geleneğiyle ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Böylece genel olarak âşıklık geleneği ve sanatçı tipi okumasının yanı sıra bugünün şartlarında ozan/âşık tipi sanatçının ele alınan örnek üzerinden yaşam şartları, yetişmesi, yeni kültür ortamlarına uyum sağlaması ve gelenekle ilgili sanatçı tipinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca bu bölümde geleneksel kültür çevrelerinde topluluk önündeki âşık karşılaşmalarının bir itibar göstergesi olduğu kabul edilerek Ozan Ali Dağcı’nın Âşık Mızırlı Mehmet ile atışmalarına da örnek olarak yer verilmiştir.

“Ozan Ali Dağcı’nın Şiirlerinde Biçim, İçerik ve Üslup” adlı üçüncü bölümde (s. 123-187) Ozan Ali Dağcı’nın 468 şiiri incelenmiş, şiirlerin âşık tarzı geleneğe yapı ve içerik bakımından uygunluğu ortaya konulmuştur. Kitabın en kapsamlı bölümü de diyebileceğimiz bu bölümde şiirler şu şekilde bölümlere ayrılarak incelenmiştir:

- Biçim özellikleri (ölçü, durak, kafiye, redif, nazım biçimleri)
- İçerik özellikleri (nazım türleri, işlenen konular)
- Üslup özellikleri (anlatım yolları, söz sanatları, kişi adları, yer adları, anlatım kalıpları)

Bu incelemeler sonucunda Ozan Ali Dağcı’nın köyden kente göçü ve sonrasında elektronik/dijital kültür ortamıyla olan münasebetinin âşık tarzı şiir geleneğine uygun olarak sürdürdüğü üretim süreçlerini etkilemediği; şiirlerin biçim, içerik ve üslup bakımından âşık tarzı şiirin hususiyetlerini koruduğu görülmüştür.

“Ozan Ali Dağcı’nın Üretim ve İcra/Aktarım Ortamları” başlığını taşıyan dördüncü bölümde (s. 189-199) âşıklık geleneği ve sanatçı tipinin değişim süreci, Ozan Ali Dağcı’nın şiir ve türkülerinin üretim ve icra/ aktarım ortamı üzerinde durularak aktarılır. Öncelikle üretim ortamlarının sözlü, yazılı ve elektronik boyutu üzerinde durulmuş, ardından icra/aktarım ortamlarına yer verilmiştir. İcra/aktarım ortamı bağlamında düğünler, törenler, şenlikler ve çeşitli toplantılar ile medya kültürü ortamı (radyo, televizyon, CD), (sosyal medya: Whatsapp, Facebook, YouTube) incelenir. Bu süreçte sözlü kültür ortamında olduğu gibi kendi program formatını da belirleyen Ozan Ali Dağcı, geleneksel medyanın sınırlarından çıkarak kendi sosyal medya kanallarının içerik üreticisi konumundadır. Tüm bu incelemeler neticesinde Ozan Ali Dağcı’nın sosyal medyayı etkin bir şekilde kullandığı görülmektedir. Yerel ve ulusal radyo ve televizyon programlarına da katılan Dağcı’nın kendine ait Facebook ve YouTube sayfaları bulunmakta, (Dilimde Telimde Programı) Dağcı, buralarda belirli zamanlarda dinleyici/izleyicisiyle bir araya gelmektedir. Kendisini bu sayfalardan takip eden ve 18 Şubat 2025 tarihinde Facebook’tan yapmış olduğu canlı yayına katılan biri olarak şunu söyleyebilirim ki program esnasında 119 beğeni, 46 yorum, 11 paylaşım, 4,7B görüntülemeyle sunulan beğeniler ve “ağzına, yüreğine sağlık” gibi yapılan yorumlar onun en önemli motivasyon kaynaklarından biri olmaktadır (URL 1).

Ayrıca sanatçı Facebook’tan yaptığı programlarına konuk davet ederek izleyici kitlesini de genişletmekte bunun sonucunda her kesime hitap edebilmekte ve değişen koşullara uyum sağlayabilmektedir. 14 Nisan 2025 tarihinde Facebook’ta yapmış olduğu canlı yayın programına torununu davet ederek, onunla Kilis Belediyesporla ilgili türkü söyleyerek genç kuşaklara da hitap etmekte ve onların isteklerine uyum sağlamaktadır. Program sırasında 4,6B görüntülemeye ulaşan ozan ve torunu Buradaki dinleyici/izleyicilerle olan etkileşim üretim ve icra performansına da katkı sağlamaktadır (URL 1).

“Sonuç” (s. 201-212) kısmında ise 19-21. yüzyıl aralığında kültür biçimlerinin yeniden yapılandığı belirtilerek Türk kültürünün de kendi içinde kırılma ve dönüşümler yaşadığına değinilmiştir. Böylelikle bir “gelenek kültürü” oluşmuş, âşıklık geleneği ve sanatçı tipi de bu kültürün unsurlarından biri olmuştur. Âşıklık geleneğinin temel prensipleri ve yapıları birebir devam etmese de kent ve medya merkezli kültür endüstrisine kaynak oluşturacak seviyede zengin bir birikim oluşturduğu belirtilerek bu çerçevede Ozan Ali Dağcı ve şiirlerini bir gelenek temsilcisi olarak ele alınmıştır.

Kitabın sonuç kısmının ardından “Kaynaklar” (s. 213-223) bölümüne yer verilmiştir. Bu bölümde kitabın hazırlanmasına katkı sağlayan basılı yayın ve internet kaynakları belirtilmiştir. Onun ardından “Dizin” (s. 225-229) bölümü gelmektedir. Bu bölüm genel dizin şeklinde oluşturulmuştur. Bu bölümde söz konusu kitapta geçen kavramlar ile kişi ve yer adlarına yer verilmiştir. Dizin bölümünden sonra gelen “Sözlük” (s. 231-232) kısmında, Ozan Ali Dağcı’nın şiirlerinde geçen yöresel kelimelere yer verilmiştir. Böylelikle okuyucular hem o yöreye ait kelimeleri öğrenmekte hem âşığın şiirlerini okurken karşılaştıkları yerel kelimeleri anlamakta zorluk yaşamamaktadır.

Kitabın “Ekler” (s. 235-374) kısmında ise şiir örnekleri hece sayısına göre sıralanarak gruplandırılmış ve Ozan Ali Dağcı’nın 468 şiirine yer verilmiştir. Bu şiirlerin her birinin altında yazıldığı tarihler bulunmaktadır. Ayrıca bu bölümde bir de “Fotoğraflar” başlığına yer verilmiş, Ozan Ali Dağcı’nın katıldığı etkinliklere ait olan, kişisel arşivinden alınan 12 adet görsel paylaşılmıştır.

Kısaca bilgi vermeye çalıştığımız “*Kent ve Medya Ortamlarında Âşıklık Geleneği: Ozan Ali Dağcı*” adlı kitabın okuyucuya sunmaya çalıştığı temel bakış açısı, âşıklık geleneğinin de her gelenek gibi değişen ve gelişen şartlara uyum göstererek var olanı koruyarak kendini yenilemesidir. Böylece âşıklar kent ve medya kültürünü de işin içine katarak hem daha büyük bir kitleye ulaşacak hem de bu geleneğin devam etmesine katkı sağlayacaktır. Bunun en iyi örneklerinden biri olan Ozan Ali Dağcı da bu bağlamda birçok dinleyici/izleyici kitlesine ulaşmakta ve yeni yetişen âşıkların geleneği öğrenmesine katkı sağlamaktadır.

Ayrıca kitapta sunulan bilgilerle birlikte “kültür”, “kent”, “medya”, “âşıklık” gibi anahtar kelimelere sahip olan bu kitap; edebiyat, iletişim bilimleri, kent kültürü gibi ilgili alanlarda çalışma yapan araştırmalara veri sağlayacak mahiyettedir.

Sonuç olarak değerlendirmek gerekirse Cevdet Avcı tarafından yayımlanan “*Kent ve Medya Ortamlarında Âşıklık Geleneği: Ozan Ali Dağcı*” adlı çalışmada kentleşme süreçleri ve medya kültürü ürünlerinin değişimiyle birlikte Türk halk bilimi üzerinde en fazla çalışma yapılan konulardan birisi olan âşıklık geleneği ve sanatçı tipinin geçirdiği değişim-dönüşüm süreçleri kent ve medya ortamlarına bağlı olarak incelenmiştir. Türkiye’de medya kültürü ortamının hızla yayılmasıyla “âşık tipi”nin kimliği değişmiş, geleneksel olanın yeni aktarım ortamlarında sunumu ile sanatçı kendi program içeriğini üretecek konuma gelmiştir. Yazarın kitabında Whatsapp, Facebook, YouTube gibi sosyal medya platformlarını aktif kullanan bir ozana yer vermesi de bu aktarımda oldukça etkili olmuştur. Bu bağlamda Ozan Ali Dağcı kişisel sanat hayatında değişimi yaşayan; ürün, üretim tarzı ve icra/aktarım ortamları bakımından sözlü, yazılı ve elektronik kültürü deneyimlemiş bir gelenek temsilcisi olarak ele alınmıştır. Bu sebeple diyebiliriz ki bu eser, âşıklık geleneği ve bu geleneğin günümüzdeki durumunu ele alan önemli çalışmalardan biridir.

Kaynaklar

- ARTUN, E. (2012). “Günümüzde Yaşayan Âşıklık Geleneği Üzerine Düşünceler”, *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri*. 452-457, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- AVCI, C. (2021). *Kent ve Medya Ortamlarında Âşıklık Geleneği-Ozan Ali Dağcı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- KOCADAŞ, B. (2005). “Kültür ve Medya”. *Bilgi*, S. 34, 1-13.
- ÖZDAMAR, F. (2024). “Âşık Maksut Feryadi’nin Nasihat Konulu Şiirlerinde Değerler Eğitimi”. *Türkoloji* S. 118, 19-57.

Elektronik kaynaklar

URL 1: <https://www.facebook.com/share/19jaqAycVb/> (E.T. 18.02.2025/ 14.04.2025).